

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamalli

Tässä asiakirjassa kuvataan Pyhäjärven kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen eli hyten yleinen toimintamalli. Toimintamalli viittaa periaatteeseen, joka on sovellettavissa erilaisiin toimintoihin, tilanteisiin tai vaikkapa hankkeisiin, joiden keskiössä on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Kyseessä ei siis ole yksittäisen toimintatavan, tapahtuman tai palvelun kuvaus, vaikka vuosina 2020–2021 laadittujen toimintamallien kuvauksia on hyödynnetty tässä.

Hyte-malli ei ole pelkästään asiantilan kuvaus, vaan myös tavoite, johon arjen työskentelyä säännöllisesti peilataan. Lisäksi malli on strategisen johtamisen väline, jota hyödynnetään esimerkiksi talousarviotavoitteiden asettelussa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kytkeytyy Pyhäjärven kaupunkistrategiaan. Toimintamallin pohjana on kaupunkistrategian visio 2030 ”Maailman onnellisin heimo”. Pyhäjärven missio koostuu kolmesta pilarista:

Itsenäinen

Itsenäinen Pyhäjärvi tarjoaa asukkailleen ja vierailleen laadukkaat peruspalvelut sekä viihtyisän ja turvallisen ympäristön.

Hyvinvoiva

Pyhäjärven elinkeinorakenne on uudistettu vastaamaan työelämän muutosta ja kasvualojen paikallisia mahdollisuuksia.

Uudistuva

Olemme positiivinen hyvinvoinnin, sivistyksen ja kulttuurin edistämisessä tunnettu edelläkävijä.

Kolme pilaria luovat perustan Pyhäjärven kaupungin perustehtävälle ja olemassaolon tarkoitukseksi myös ajallisena jatkumona: vastaanottaa aikaisempien sukupolvien perintö, vaalia sitä mahdollisimman hyvin ajassa sekä välittää se tuleville sukupolville mahdollisimman runsaana. Menneisyydestä nykyhetken kautta tulevaisuuteen suuntautuva polku viitoittaa myös hyte-työtä.

Strategiset painopisteet puolestaan ovat Infra, osaaminen ja saavutettavuus, Elinvoima ja hyvinvointi, Vahva ja mahdollistava kaupunki sekä Yhteistyö ja vuorovaikutus. Hyte-työn arvot puolestaan ovat *ihmislähtöisyys*, *luovuus ja rohkeus* sekä *yhdenvertaisuus*. Luomme ihmislähtöistä toimintakulttuuria, mahdollistamme osallisuuden, olemme rohkeasti omaleimaisia, uudistuvia ja ennakoivia, vaalimme yhdenvertaisuutta sekä ennen kaikkea uskomme itseemme ja toisiimme, kaupunkiimme, lähialueeseemme ja Pohjoisen mahdollisuuksiin.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tunnus on ”Ikäystävällinen Pyhäjärvi”. Hyte-työssä tunnistetaan eri ikäryhmien ominaispiirteet ja erityisvaatimukset, mutta huomioidaan myös se, että moni asia yhdistää meitä kaikkia, kuten vaikkapa riittävän liikunnan ja terveellisen ravinnon tarve. ”Ikäystävällisessä Pyhäjärvässä” tiivistyy se elämäntilanteeseen kuuluva tosiasia, että lapsissa ja nuorissa tunnetusti on tulevaisuus, mutta myös vanheneminen on yhtä lailla osa meidän jokaisen tulevaisuuttamme.

Strategian painopisteet, arvot ja ikäystävällisyys näkyvät hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön toimintamallin neljällä osa-alueella alla kuvatulla tavalla. Osa-alueet tukevat toisiaan, ja yhdessä ne muodostavat työskentelyä ohjaavan kokonaisuuden.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamalli

1. Kokonaisvaltaisuus. Pyhäjärven kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen malli perustuu kokonaisvaltaisuuteen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen huomioidaan kaikessa palvelutoiminnassa ja uudistamistyössä, sillä lähtökohtaisesti kaikella kaupungin toiminnalla on vaikutusta asukkaiden ja yhteisöjen hyvinvointiin. Samalla kuitenkin tiedostetaan eri tahojen, kuten esimerkiksi työntekijöiden, viranhaltijoiden, poliittisten päättäjien ja kumppaneiden sekä sidosryhmien, erilaiset roolit.

Vastaavasti tiedostetaan, että ihmisen hyvinvointi on ajassa elävä yksilöllinen kokonaisuus, joka koostuu useista erilaisista tekijöistä, eikä sitä voi palauttaa yksittäiseen seikkaan, tarpeeseen tai palveluun.

Hyvinvointilautakunta vastaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön koordinoinnista strategisella tasolla kaupunginvaltuuston linjausten mukaisesti. Hyte-työ on poikkihallinnollista ja monialaista yhteistyötä kaupungin toimialojen, järjestöjen, yritysten, yksityisten toimijoiden, seurakuntien, hyvinvointialue Pohteen sekä muiden julkisorganisaatioiden kesken. Vaikka organisaatioita on monta, niiden tavoite on yhteinen: se, että asukkaat voivat hyvin.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen moniammatillinen työryhmä vastaa operatiivisen tason toimintojen toimeenpanon yhteensovittamisesta ja seurannasta sekä tilannekuvan muodostamisesta. Sen ohjaamana työskentelee hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtoryhmä. Muita hyte-ryhmiä ovat esimerkiksi ehkäisevän päihdetyön työryhmä, maahanmuuttajien hyte-työryhmä sekä nuorten ohjaus- ja palveluverkosto.

Hyte-työskentelymme on kokonaisvaltaista. Lupaamme kohdata asukkaamme aina ainutlaatuisina yksilöinä.

2. Tiedolla johtaminen. Tieto on Pyhäjärven hyte-mallin keskiössä. Tiedolla johtaminen liittyy toimintatapoihin, joilla tietoa hankitaan, sovelletaan ja jalostetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Hyte-johtamisessa tunnistetaan eri tiedonlajien arvo ”raakadatasta” (esimerkiksi indikaattoritieto) jalostettuun informaatioon sekä sen pohjalta kehittyvään tietämykseen ja asiantuntemukseen. Näistä data on useimmiten numeraalisessa muodossa, kun taas viimeksi mainitut ovat abstraktimpaa, kvalitatiivista ymmärrystä.

Eri tiedonlähteitä kerätään ja yhdistellään aktiivisesti sekä kriittisesti, jotta saadaan mahdollisimman kattava ja osuva paikallinen, alueellinen, valtakunnallinen ja tarvittaessa jopa maailmanlaajuinen käsitys hyvinvointiin ja terveyteen liittyvistä ilmiöistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä eri väestöryhmissä. Lisäksi Pyhäjärven mallissa tunnistetaan yksilöä koskevan tiedon ja tilastotasaisen tiedon erot ja niiden väliset mahdolliset katvealueet.

Tiedolla johtamisen käytännöt läpäisevät eri toiminnan tasot strategisesta suunnittelusta ja kehittamisestä yksittäisiin päätöksiin ja arjen kohtaamisiin. Resurssien allokoinnin pohjana hyödynnetään tietoa kaupungin taloudellisesta kantokyvystä ja henkilöstön voimavarojen riittävydestä siten, että hyte-työssä panostetaan kokonaisvaltaisesti vaikuttavimpiin toimintoihin ja palveluihin. Samalla tiedostetaan, että laadukas hyte-työ on myös elinvoimaa lisäävä kilpailutekijä. Hyte-toimintaa myös arvioidaan säännöllisesti tietoperustaisesti.

Yhteisen hyvinvointitiedon tuottaminen ja jakaminen alueellisten toimijoiden kanssa on tärkeää. Näin on mahdollista ottaa huomioon Pohjois-Pohjanmaan laajan hyvinvointialueen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamalli

yhteiset haasteet sekä toisaalta paikalliset ominaispiirteet ja tarpeet. Tällä tavoin myös hyvinvointialueen näkökulma ja kuntien näkökulmia on helpompi sovittaa yhteen. Vastaavasti kiinnitetään huomiota tiedon jakamiseen kaupunkiorganisaation sisällä sekä paikallisten kumppaneiden kesken.

Pyhäjärven kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön liittyvä viestintä on selkeää, avointa, tavoitteellista sekä perustuu tutkittuun tietoon, kohderyhmän rajaukseen ja tuntemukseen sekä eri viestintäkanavien hyödyntämiseen. Viestinnässä kiinnitetään erityistä huomiota säännöllisyyteen ja johdonmukaisuuteen.

Lupaamme, että hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä hyödynnetään monipuolisesti ja kriittisesti erilaisia tiedon lajeja sekä lähteitä. Jaamme tietoa aktiivisesti.

3. Verkostomaisuus. Pyhäjärven mallissa hyvinvointia ja terveyttä edistetään verkostoissa. Keskinäisriippuvuus, nopea teknologian kehittyminen, datan ja informaation kasvu sekä muutostahdin kiihtyminen ovat tehneet myös kuntien toimintaympäristöstä entistä epävarmemman ja monimutkaisemman. Viheliäisten – syiltään vaikeasti hahmotettavien ja määriteltävien – ongelmien määrä on kasvanut. Usein ongelmat tai kriisit osuvat samaan hetkeen ja kytkeytyvät yhteen vahvistaen toisiaan. Lisäksi niitä ratkottaessa syntyy usein uusia ongelmia. Tämä edellyttää vuorovaikutukseen ja rohkeisiin kokeiluihin nojaavaa joustavaa yhteistyötä.

Kompleksisessa toimintaympäristössä asioita on lähestyttävä kokonaisvaltaisesti ilmiönä, ei siiloihin rajoitettuna ”tehtävänantoina”. Käytännössä tällainen lähestymistapa tarkoittaa dynaamista, verkostomaista organisoitumista kulloisenkin ilmiön ympärille yli organisaatio- ja toimialarajojen. Rinnalla on kuitenkin syytä pitää selkänä julkisorganisaation tarjoamaa ennakoitavuutta ja johtamisresurssia. Pysyvät rakenteet asettavat verkostolle puitteet, joiden sisällä verkosto kykenee toimimaan mahdollisimman itseohjautuvasti ja tehokkaasti.

Samalla on huomioitava, että kaikki ongelmat eivät kompleksisia vaan sellaisia, joita on tarkoituksenmukaisinta lähestyä rutiinijohtamisen tai -hallinnon keinoin. Hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät ilmiöt ovat kuitenkin useimmiten monisyisiä.

Pyhäjärven hyte-mallissa panostetaan niin verkoston jäsenten, tiimien kuin verkostojen välisten sidosten ja kytkösten määrään ja laatuun. Mitä enemmän erilaisia kytköksiä ja yhteistyötä on, sitä helpommin tieto leviää ja luottamus lisääntyy. Luottamus ymmärretäänkin kehkeytyväksi ominaisuudeksi, joten sitä on jatkuvasti ylläpidettävä ja ruokittava.

Myös kytkösten laadulla on merkitystä. Vahvat, toistuvat sidokset ovat verkostojen osaamisen kivijalka ja monimutkaisen informaation sekä tietämyksen välittämiseksi korvaamattoman tärkeitä, mutta huomiota kiinnitetään myös niin sanottuihin heikompiin sidoksiin: niiden avulla osaamisen on mahdollista uudistua ja kasvaa yllättäviinkin suuntiin. Sekä sisältö että toimijat kehittyvät vuorovaikutuksen tuloksena.

Kytökset toimivat kuitenkin vain silloin, kun verkoston jäsenet ymmärtävät roolinsa välittäjinä sekä niin sanottuna informaatiopumppuina: sen lisäksi, että yhteinen tilannekuva kehittyy yhteisissä tapaamisissa ja dialogissa, jokaisen tulee levittää esimerkiksi ilmiöön tai palveluun liittyvää tietoa ja havaintoja omissa verkostoissaan. Tiedon ”panttaaminen” on tiukasti pannassa; koskaan ei voi etukäteen tietää täysin varmasti, mikä kenties pieneltä tuntuva asia voi olla muille

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamalli

ratkaisevan tärkeä. Tämän vuoksi yhteisen tilannekuvan luomiseen ja kokonaisuuden hahmottamiseen käytetään aina riittävästi aikaa.

Yhteisen tilannekuvan pohjalta jakaudutaan pienempiin tiimeihin tai työpareihin toimeenpanoa varten. Tarvittaessa näihin ryhmiin kutsutaan jäseniä myös muista sidosryhmistä. Operatiiviseen toteutukseen liittyvät oleelliset ratkaisut tulee pystyä tekemään mahdollisimman lähellä kyseessä olevaa ilmiötä, palvelua, toimintoa tai tapahtumaa. Näin vahvistetaan myös tavoitteisiin sitoutumista sekä omatoimisuutta ja parannetaan ratkaisujen oikea-aikaisuutta.

Pyhäjärven hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen mallissa tunnistetaan verkostojen moninaisuus. Joissain paikallisissa verkostoissa voi olla vain muutama jäsen, kun taas esimerkiksi alueellisissa verkostoissa voi olla useita tiimejä monista eri kunnista. Yksi henkilö voi olla eri rooleissa samassa verkostossa. Verkostot puolestaan koostuvat sekä ihmisistä että asioista, kuten esimerkiksi tietotuotteista, kirjallisuudesta sekä asiakirjoista, joiden parissa työskentelemme.

Verkoston tai tiimin koosta riippumatta panostamme siihen, että niihin on helppoa ja mukavaa tulla mukaan niin yksittäisenä kuntalaisena kuin järjestön, yrityksen tai muun tahon edustajana. Tätä kautta verkostomaisuus myös lisää osallisuutta ja toimijuutta sekä mahdollistaa pyhäjärvisien omien hyvinvointitekojen kytkeytymisen osaksi laajempaa hyte-kokonaisuutta.

Sitoudumme vaalimaan verkostojamme ja kasvattamaan kytköksiämme yllättäviinkin suuntiin. Luotamme ja olemme luottamuksen arvoisia.

4. Yhdyspintaherkkyys. Pyhäjärven hyte-mallissa kriittiset tuntosarvet kohdistuvat yhdyspintoihin. Yhdyspinnalla tarkoitetaan kahden tai useamman tahon välistä toiminnallista yhteyttä tai liityntäpintaa, jossa korostuu yhdessä tekemisen merkitys. Liian usein erityisesti itenäisten organisaatioiden olleessa kyseessä niistä muodostuu kuitenkin rajapinta, jonka ylittäminen vaatii suurta ponnistusvoimaa.

Yhdyspintojen toimivuutta osana verkostoja on tarkasteltava suurennuslasilla, koska niistä voi pahimmillaan muodostua verkoston pullonkaula: yhden organisaation sisäisten kytkösten aikaansaama informaatiovirta ja innostus saattavat tyrehtyä yhdyspinnalla, mikä puolestaan laskee toiminnan tai palvelun vaikuttavuutta merkittävästi. Näin kytköksestä tulee pahimmillaan katkos. Yhdyspintoja kuitenkin tarvitaan jatkuvasti enemmän, koska toimintaympäristön ilmiöt eivät tunnista organisaatorajoja.

Samalla huomioidaan erilaisten sekä yhdyspintojen erot että niiden kietoutuminen yhteen. Strategisella yhdyspinnalla edellytetään pitkän aikavälin visiota ja sen mukaista tavoitteenmäärittelyä. Taktisen tason yhdyspinnoilla liikutaan päivittäisen tekemisen kysymyksissä, kun taas operatiivinen yhdyspinta syntyy yksittäistä tehtävää tai hanketta varten. Kaikkien yhdyspintojen tulee kuitenkin pohjautua strategiaan ja sen tavoitteisiin.

Pyhäjärven hyvinvoinnin ja terveyden toimintamallissa yhdyspintatyötä tehdään myös kokousten, neuvotteluiden ja palavereiden ulkopuolella osana arjen aherrusta. Näin syntyvä luottamus on korvaamattoman arvokasta pääomaa kokonaisvaltaiselle hyte-työlle.

Sitoudumme erilaisten yhdyspintojen aktiiviseen ja pitkäjänteiseen kehittämiseen. Arjen kohtaamisetkin ovat meille tärkeitä yhdyspintojen vahvistajia.